

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA JISMONIY TARBIYA NAZORATI VA KORREKSION USULLAR

Xusenov Nodir Nuriddinovich

Buxoro Davlat Pedagogika Instituti

Jismoniy madaniyat nazariyasi va uslubiyoti kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada bugungi kunda bolalarning sog'lig'ini saqlash bizning davrimizning dolzarb muammolaridan biridir. Jahon ta'lim tizimida maktabgacha yoshdagi bolalarni tarbiyalash, aqliy imkoniyatlarini kengaytirish, sog'lom va har tomonlama yetuk voyaga yetkazish, ta'lim va tarbiyaning umumiy tizimida maktabgacha yoshdagi bolalarning jismoniy tarbiyasi alohida o'rin tutadi. Aynan maktabgacha yoshdagi bolalikda maqsadli pedagogik ta'sir ko'rsatish natijasida shaxsning har tomonlama barkamol rivojlanishi uchun zarur bo'lgan salomatlik, umumiy chidamlilik va mehnat qobiliyati, hayotiy faollik va boshqa sifatlar shakllanadi. Jismoniy sifatlar, harakat qobiliyatlari va qobiliyatlarini shakllantirish bolaning aqliy rivojlanishi, estetik his-tuyg'ulari va axloqiy-irodaviy shaxsiyat xususiyatlarini tarbiyalash bilan chambarchas bog'liq. Shu o'rinda maktabgacha ta'lim tashkilotlarida jismoniy tarbiya nazorati va korreksion usullar ko'rsatilgan.

Kalit so'zlar: diagnostika testlar, tashxis, psixofizik funktsiya, diagnostika va korreksiya isqlar, jismoniy rivojlanish, antropometrik ma'lumotlar, baholash.

ФИЗКУЛЬТУРНЫЙ КОНТРОЛЬ И КОРРЕКЦИОННЫЕ МЕТОДЫ В ДОШКОЛЬНЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ

Хусенов Нодир Нуриддинович

Преподаватель факультета физической культуры Бухарского государственного педагогического института

Аннотация: В этой статье рассматривается сохранение здоровья детей сегодня как одна из актуальных проблем современности. Особое место в мировой системе образования занимает физическое воспитание дошкольников, направленное на воспитание детей дошкольного возраста, расширение их психических возможностей, достижение здоровой и всесторонней зрелости, в общей системе образования и воспитания. Именно в дошкольном детстве в результате целенаправленного педагогического воздействия формируются здоровье, общая выносливость и трудоспособность, жизнедеятельность и другие качества, необходимые для всестороннего гармоничного развития личности. Формирование физических качеств, двигательных умений и навыков тесно связано с психическим развитием ребенка, воспитанием эстетических чувств и нравственно-волевых качеств личности. В этом месте указываются методы контроля и коррекции физического воспитания в дошкольных образовательных организациях.

Ключевые слова: диагностические тесты, диагностика, психофизическая функция, диагностические и коррекционные работы, физическое развитие, антропометрические данные, оценка.

PHYSICAL EDUCATION CONTROL AND CORRECTIONAL METHODS IN PRESCHOOL EDUCATIONAL ORGANIZATIONS

Xusenov Nodir Nuriddinovich

Lecturer at the Faculty of Physical Culture, Bukhara State Pedagogical Institute

Annotation: This article examines the preservation of children's health today as one of the urgent problems of our time. A special place in the world education system is occupied by physical education of preschoolers, aimed at educating preschool children, expanding their mental capabilities, achieving healthy and comprehensive maturity, in the general system of education and upbringing. It is in preschool childhood that, as a result of purposeful pedagogical influence, health, general endurance and ability to work, vital activity and other qualities necessary for the comprehensive harmonious development of a personality are formed. The formation of physical qualities, motor skills and abilities is closely related to the mental development of a child, the upbringing of aesthetic feelings and moral and volitional qualities of a personality. In this place, the methods of control and correction of physical education in preschool educational organizations are indicated.

Keywords: diagnostic tests, diagnostics, psychophysical function, diagnostic and correctional work, physical development, anthropometric data, assessment.

Kirish. Bolalarning sog'lig'ini saqlash bizning davrimizning dolzarb muammolaridan biridir. Jahon ta'lim tizimida maktabgacha yoshdagi bolalarni tarbiyalash, aqliy imkoniyatlarini kengaytirish, sog'lom va har tomonlama yetuk voyaga yetkazish, ta'lim va tarbiyaning umumiy tizimida maktabgacha yoshdagi bolalarning jismoniy tarbiyasi alohida o'rin tutadi. Har tomonlama rivojlanishning asosi sifatida jismoniy tarbiyaning ahamiyatini belgilaydigan muhim vazifa - bu o'z harakatlarini yaxshi biladigan, jismoniy mashqlarni yaxshi ko'radigan, o'z muhitiga mustaqil ravishda yo'naltirilgan, maktabda o'rganishga va keyinchalik faol ijodiy qobiliyatga ega bo'lgan sog'lom bolani shakllantirishdir. Aynan maktabgacha yoshdagi bolalikda maqsadli pedagogik ta'sir ko'rsatish natijasida shaxsning har tomonlama barkamol rivojlanishi uchun zarur bo'lgan salomatlik, umumiy chidamlilik va mehnat qobiliyati, hayotiy faollik va boshqa sifatlar shakllanadi. Jismoniy sifatlar, harakat qobiliyatlari va qobiliyatlarini shakllantirish bolaning aqliy rivojlanishi, estetik his-tuyg'ulari va axloqiy-irodaviy shaxsiyat xususiyatlarini tarbiyalash bilan chambarchas bog'liq.

Bugungi kunda mamlakatimizda 30 mingga yaqin maktabgacha ta'lim tashkilotlarida 2 milliondan ziyod o'g'il-qiz tarbiyalanmoqda. So'nggi besh yilda 422 ta davlat bog'chasi qurilishi hamda 21 mingdan ortiq nodavlat muassasalar ochilishi hisobiga 1 million 200 ming o'rin yaratilgan. Tizimga bolalarni qamrab olish ko'rsatkichi 72 foizga etgan (17.05.2023 y).

Respublikamizda so'nggi yillarda maktabgacha ta'lim tashkilotlarida mashg'ulotlarni tashkil etishning yangi shakllarini tatbiq etish, ta'lim-tarbiyaning sifati va samaradorligini oshirish, bolalarning intellektual hamda emotsional imkoniyatlarini ijtimoiy ehtiyojlarga mos tarzda takomillashtirishning me'yoriy asoslari yaratildi, shuningdek, moddiy-texnika bazasi rivojlantirilmoqda. Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasida «Maktabgacha ta'lim-tarbiya jarayonlarini ilmiy asoslangan yondashuvlar asosida takomillashtirish» 2 alohida ta'kidlangan. Mashg'ulotlarni multimedia vositalari asosida tashkil etish, pedagogik-psixologik muloqot sharoitida ilmiy va innovatsion yutuqlarni amaliyotga joriy qilishning samarali mexanizmini yaratish ustuvor vazifa etib belgilandi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28 yanvardagi PF-60-sonli «2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi

to'g'risida»gi, 2018 yil 30 avgustda qabul qilingan «Maktabgacha ta'lim tizimini boshqarishni takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida» O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-3955-son Qarori, «O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish kontseptsiyasini tasdiqlash to'g'risida» O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 5 maydagi PQ-4312-son qarori, «Ta'lim-tarbiya tizimini yanada takomillashtirishga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida» O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 6 noyabrdagi PQ-4884-son Qarori, «Ilmiy-tadqiqot va innovatsion faoliyatni rivojlantirishning normativ-huquqiy bazasini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida» 2020 yil 9 martdagi 133-son qarori hamda boshqa me'yoriy-huquqiy hujjatlarda belgilangan vazifalarni amalga oshirishda mazkur tadqiqot ishi ma'lum darajada xizmat qiladi.

Asosiy qism. Ko'p jihatdan maktabgacha yoshdagi bolalarning inson hayotining asosi bo'lgan ko'nikma va ko'nikmalarni egallashini ta'minlaydigan jismoniy fazilatlar (E. V. Demidova, 1986; G. B. Dyachenko, 1992; E. A. Kolidzey, 2002; D. M. Pravdov, 2009; A. V. Pavlova, O. S. Shnayder, 2014;). Zamonaviy maktabgacha ta'limda jismoniy tarbiya va sog'lomlashtirish isqlarining xususiyatlari (CO. Filippova); sog'liqni saqlash va tuzatish isqlarini oshirish uchun maktabgacha tarbiya muassasasi mutaxassislarining o'zaro ta'siri (M. A. Povalyaeva); maktabgacha yoshdagi bolalar bilan jismoniy mashqlar qilishning sog'lomlashtirish yo'nalishi (A. M. Fonarev, A. A. Potap-chuk, G. G. Lukina, Sankt-Matveev, yu. v. Menxin, A. V. Menxin); jismoniy tarbiya jarayonida maktabgacha tarbiya muassasasi va oilaning o'zaro ta'siri bolalarni tarbiyalash (T. V. Volosnikova). Aynan maktabgacha yoshdagi bolalikda maqsadli pedagogik ta'sir ko'rsatish natijasida shaxsning har tomonlama barkamol rivojlanishi uchun zarur bo'lgan salomatlik, umumiy chidamlilik va mehnat qobiliyati, hayotiy faollik va boshqa sifatlar shakllanadi. Jismoniy sifatlar, harakat qobiliyatlari va qobiliyatlarini shakllantirish bolaning aqliy rivojlanishi, estetik his-tuyg'ulari va axloqiy-irodaviy shaxsiyat xususiyatlarini tarbiyalash bilan chambarchas bog'liq. Bir qator mualliflar (A. V. Keneman, D. V. Xuxlaeva, 1995; N. N. Efimenko, 1999; M. D. Maxaneva, 2000; E. Ya. Stepanenkova, 2001; S. B. Sharmanova, A. I. Fedorov, 2002 yil va boshqalar) jismoniy tarbiya vazifalariga alohida e'tibor qaratisqlari kerak. aqliy, axloqiy, estetik va mehnat tarbiyasi vazifalari bilan kompleks va o'zaro bog'langan holda hal etilishi lozim.

Respublikamiz ta'lim tizimida maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarda munosabatlar tizimini shakllantirish, maktabgacha ta'lim muassasalarida katta maktabgacha yoshdagi bolalarda mehnatsevarlikni tarbiyalash masalalari bo'yicha F.A.Akramova, B.M.Botirov, F.F.Ganjiyev, E.G'.G'oziyev, A.M.Jabborov, V.M.Karimova, Z.T.Nishonova, M.A.Norbosheva, A.M.Nazarov, M.M.Taydjanova, B.M.Umarov va boshqalarning tadqiqot isqlari amalga oshirilgan.

Shunday qilib, 5-7 yosqli bolalarning jismoniy tarbiyasi jarayonini ilmiy-uslubiy qo'llab-quvvatlash tizimida muammoli vaziyat vujudga keldi, uning mazmuni turli toifadagi mutaxassislar tomonidan qo'llab-quvvatlanadigan dinamikaning yosh va jins xususiyatlarini hisobga olgan holda maktabgacha yoshdagi bolalarning muvofiqlashtirish qobiliyatlarini maqsadli rivojlantirish zarurligi to'g'risidagi nizomdir ularning tarkibiy qismlarining o'zaro bog'liqligi.

Dastur sog'liqni saqlash va mustahkamlashni ta'minlaydi bola, tana funktsiyalarini takomillashtirish, to'liq jismoniy rivojlanish, vosita faoliyatining turli xil turlariga qiziqishni tarbiyalash, shaxsiyatning axloqiy va irodaviy xususiyatlarini shakllantirish.

Dastur yosh guruqlari bo'yicha tuzilgan va quyidagilarni o'z ichiga oladi erta yosh (tug'ilishdan 2 yoshgacha), kichik maktabgacha (2 yoshdan 4 yoshgacha), o'rta (5 yoshgacha), rasta katta maktabgacha ta'lim muassasasi (5 yoshdan 7 yoshgacha). Har

bir yosh guruhi uchun jismoniy tarbiya vazifalari aniq ko'rsatilgan, taxminiy mahalliy sharoitga qarab o'zgarisqlar bo'lishi mumkin bo'lgan sovuq va issiq davrlarda kun tartibi. Bolalar bog'chasida «jismoniy tarbiya va sog'liqni saqlash isqlari» va «madaniy va gigienik kasblarni tarbiyalash» dasturlari bo'limlarining mazmunini reallashtirish uchun yaxshi fazilatlarini yaratish ko'zda tutilishi kerak yoqimli sanitariya-gigiena sharoitlari bolalarning ochiq havoda bo'lish imkoniyati, o'tkazish ertalabki gimnastika va qattiqlashuv tadbirlari, ta'lim ular madaniy va gigiena ko'nikmalariga va to'g'ri holatga ega.

Birinchi navbatda bolalarni sinovdan o'tkazish, bu bolaning rivojlanishining haqiqiy darajasini va uning yosh me'yorlarini takomillashtirish darajasini aniqlashga, shuningdek jismoniy va neyropsik rivojlanishning og'isqlari va kamchiliklarini aniqlashga imkon beradi.

Mintaqaviy imkoniyatlarga asoslanib, biz quyidagi diagnostika testlarini aniqladik:

1. Moslashuvchanlikni o'rganish-o'tirgan joydan oldinga egilish.
2. Joydan uzunlikka sakrashni o'rganish.
3. Joydan balandlikka sakrash.
4. Shuttle yugurish.
5. 30 m masofaga yugurish.

5 yil davomida bolalar va ularning natijalarini kuzatib, biz rivojlanishning uch darajasi bo'yicha mintaqaviy standartlarimizni isqlab chiqdik: yuqori, o'rta va past.

Tashxis yiliga ikki marta (sentyabr, may) amalga oshiriladi, natijada psixofizik funktsiyani tuzatishga muhtoj bo'lgan rivojlanish darajasi past yoki o'rtacha o'rtacha bolalar aniqlanadi.

Yil davomida ushbu bolalar bilan tuzatish isqlari olib boriladi, ya'ni asosiy mashqlar bajariladi, har bir harakat uchun yuqori natijalarga erishiladi. O'quv yili oxirida takroriy testlar o'tkaziladi, diagnostika kartalari bolalar uchun to'ldiriladi va maktabga topshiriladi.

Bolalar bog'chasida tuzatish isqlari bilan bir qatorda, bolalar salomatligini mustahkamlash va mushak-skelet tizimini tuzatish bo'yicha isqlar olib borilmoqda.

Bolalarning jismoniy tarbiyasida diagnostika va korreksiya isqlari.

Jismoniy rivojlanish, jismoniy tayyorgarlik va jismoniy faollik diagnostikasi.

Diagnostika-bu bolaning maktabgacha ta'lim muassasasida bo'lgan davrida amalga oshiriladigan tananing shakllari va funktsiyalarini, qobiliyatlarini, bolalarning hissiy va shaxsiy xususiyatlarini o'rganish jarayoni. Jismoniy tarbiyada diagnostika bolaning sog'lig'ining dastlabki holatini baholash, unga rivojlanishning «eng yaqin zonasini» aniqlash, hayotiy vosita ko'nikmalarini shakllantirish uchun isqlatiladi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning jismoniy rivojlanishi, jismoniy tayyorgarligi va jismoniy faolligi diagnostikasi maktabgacha ta'lim muassasasida jismoniy tarbiya va sog'lomlashtirish isqlarining mazmunini tuzatish bilan birgalikda ko'rib chiqiladi.

Bolalarning jismoniy rivojlanishini aks ettiruvchi etakchi parametrlar antropometrik ma'lumotlar: tana uzunligi (bo'yi), tana vazni, ko'krak atrofi, shuningdek yurak urishi, o'pkaning hayotiy qobiliyati, mushaklarning kuchi kabi funktsional ko'rsatkicqlar.

Tizimli antropometriya bolada kasallikning dastlabki belgisi bo'lgan jismoniy rivojlanish buzilisqlarini (o'sishning sustlashishi, tana vaznining ko'payishi va boshqalar) o'z vaqtida aniqlashga imkon beradi.

Tana uzunligi-bu bola organizmidagi o'sish jarayonlarini tavsiflovchi belgi. Ikki yoshdan oshgan bolalarda tana uzunligi vertikal rostomer bilan o'lchanadi. Bola orqa tomonini vertikal pozitsiyaga aylantiradi, tovonlari, dumbalari va interkapular mintaqasiga tegadi. Bosh orbitaning pastki qirrasi va quloq tragusining yuqori qirrasi bir xil gorizontal tekislikda joylashgan holatda. Rostomerning harakatlanuvchi paneli

bolaning boshi bilan aloqa qilish uchun tushiriladi (bosimsiz). O'lchov 0,5 sm aniqlik bilan amalga oshiriladi. Agar bola bo'yi 20% yoki undan ko'proq orqada qolsa, darhol tibbiy yordam kerak.

Maxsus tuzatish choralari-tuzatish gimnastikasi (haftasiga 2-3 marta); oziq-ovqatning qo'shimcha vitaminlanishi; o'sish nuqtalarini massaj qilish; suv muolajalari (hovuz).

Tana vazni mushak-skelet tizimining, teri osti yog ' to'qimalarining, bolaning ichki organlarining rivojlanishini ko'rsatadi. Ikki yoshdan oshgan bolalarda tana vazni tibbiy tarozilar yordamida aniqlanadi. Bola tarozi maydonining o'rtasida tadqiqotchiga qarab turadi. O'lchov aniqligi - 100 g gacha. ortiqcha vazn yoki uning etishmasligi sog'liqqa salbiy ta'sir qiladi. Ortiqcha vaznli bolalarda yurak-qon tomir tizimining normal faoliyati buziladi, diabet tez-tez rivojlanadi, charchoq kuchayadi va mushak-skelet tizimining buzilishi paydo bo'ladi. Yog ' almashinuvi buzilgan, etuk va faol davolanmagan bolalar semirib ketishga moyil. Semirib ketishni aniqlash uchun siz quyidagilarni bilishingiz kerak. Semirib ketishning birinchi darajasida tana vazni me'yordan 15-25% ga, ikkinchisida — 26-50 ga, uchinchisida — 51-100 ga, to'rtinchi darajada — 100% dan oshadi. So'nggi yillarda maktabgacha yoshdagi bolalarda tana vaznining etishmasligi tendentsiyasi mavjud. Bu bolalar letargiya, charchoq va odatda yomon ishtaha bilan ajralib turadi.

Yurak urish tezligini aniqlash uchun bolaning pulsi o'lchanadi (odatda radial arteriyada, bilak bo'g'imida). Sog'lom bolalarda yurak urish tezligi yurak urish tezligiga mos keladi. Uch yoshdan olti yoshgacha bo'lgan maktabgacha yoshdagi bolalarda dam olish paytida yurak urish tezligi 86-106 urish/min ni tashkil qiladi. Kasal bolalarda yurak urish tezligining o'sishi ahamiyatsiz yoki umuman yo'q. Mushaklarning isqlashiga pulsning reaksiyasi funktsional jihatdan to'liq yurak bilan kattaroqdir.

Tananing funktsional holatini baholash uchun yurak urish tezligi bilan bir vaqtda qon bosimi (qon bosimi) o'lchanadi. Ushbu ko'rsatkicqlar tananing jismoniy faoliyatga bo'lgan munosabatini aniqlashga yordam beradi. Martin-Kushelevskiyning namunasi dozalangan yuk sifatida isqlatiladi: 15 soniya uchun 10 ta o'tirish. Bola bolalar stolidagi stulga o'tiradi. Uning qo'liga qon bosimini o'lchash uchun manjet qo'yiladi. «Yuklashdan oldin» ustunida qon bosimi qiymati yoziladi. Shu bilan birga, pulsning kattaligi va tabiati aniqlanadi va qayd etiladi (hatto, aritmiya va boshqalar). Keyin bolaga Manjetlarni olib tasqlamasdan, kattalar hisobiga 10 marta o'tirishni taklif qilishadi. Birinchi 10 soniya davomida o'tirgan holatda bolada dozalangan yukning ta'siri oxirida yurak urish tezligi aniqlanadi va o'qisqlar «yukdan keyin»ustunida qayd etiladi. Ular pulsni asl qiymatiga qaytguncha hisoblashni davom ettiradilar. Keyinchalik, qon bosimi tezda o'lchanadi (30-40 s davomida) va uning qiymati ham qayd etiladi.

Funktsional namunani o'tkazgandan so'ng, puls 25-50% ga oshadi (norma), nafas olish biroz tezlashadi, maksimal qon bosimi 5-15 mm HG ga oshadi. , minimal bir xil darajada qoladi yoki 5-10 mm HG ga kamayadi.

Xulosa. Shunday qilib, tadqiqotlarning statistik materiallarini aloqadorlikka ko'ra taqlil qilish maktabgacha ta'lim muassasasidagi tabiiy sharoitda rivojlanayotgan bolalarda jismoniy sifatlar hamda psixik jarayonlar orasidagi o'zaro aloqalarning o'ziga xos xususiyatlarini aniqlash imkonini berdi. Bu xususiyatlar shundan iboratki, psixik jarayonlarning rivojlanish darajasiga 5-6 yosqli bolalarda jismoniy tayyorgarlikning har xil ko'rsatkicqlari albatta ta'sir o'tkazadi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarni jismoniy tarbiyalash jarayonida harakatli o'yinlarga nioyatda katta axzamiyat beriladi. Biroq qator holatlarda, masalan, qizlar uchun ritmik gimnastikada sport tayyorgarligiga keng o'rin ajratiladi. Ayni vaqtda bizningcha harakatli o'yinlarga bo'lgan e'tiborni sport mashg'ulotlari foydasiga pasaytirish maqsadga

muvofig emas. Ularni tabaqalashtirib aniq o'ynalishga muvofiq: alohida jismoniy sifatlar va psixik jarayonlarni, shuningdek ularni o'zaro aloqador ravishda qo'llagan ma'qul.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Ўзбекистон Республикаси Мактабгача таълим вазирлигининг “Ўзбекистон Республикасининг илк ва мактабгача ёшдаги болалар ривожланишига куйиладиган давлат талаблари” Буйруғи (2018 йил 18 июнь).

2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 14 августдаги “Ёшларни маънавий-ахлоқий ва жисмоний баркамол этиб тарбиялаш, уларга таълим-тарбия бериш тизимини сифат жиҳатидан янги босқичга кутариш чора-тадбирлари тугрисида”ги ПК-3907 сонли Қарори.

3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Мактабгача таълим тизимини бошқаришни такомиллаштириш чора-тадбирлари тугрисида”ги ПК-3955-сон Қарори (2018 йил 30 сентябрь).

4. О'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori, 04.07.2022 yildagi 355-son. <https://lex.uz/docs/-6093267>

5. N.N. Husenov, Bolalar jismoniy tarbiya nazariyasi va texnologiyasi Darslik / Buxoro: “Buxoro determinanti” Kamolot nashriyoti, 2023 y 316 b.

6. О'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori, 12.10.2021 yildagi 638-son <https://lex.uz/docs/-5679836?ONDATE=07.07.2022%2000>

7. Nuriddinovich H. N., Javohir J. UMUMTA'LIM MAKATABLARIDA UMUM RIVOJLANTIRUVCHI MASHQLARNING XUSUSIYATI //SO 'NGI ILMIY TADQIQOTLAR NAZARIYASI. – 2023. – T. 6. – №. 6. – С. 30-33.

8. Husenov Nodir Nuriddinovich Teacher of the «Physical Culture Theory and Methodology» department of the Bukhara State Pedagogical Institute. Methodology of teaching general development exercises in secondary schools. Том 1 № 11 (2023): Новости образования: исследование в XXI веке. <http://nauchniyimpuls.ru/index.php/noiv/article/view/9834>

9. N.N. Husenov Umumta'lim makatablarida tashkil etiladigan umumrivojlantiruvchi mashqlarning tavsifi «ZAMONAVIY SHAROITDA OLIY MA'LUMOTLI MUTAXASSISLARNI TAYYORLASHNING DOLZARB MUAMMOLARI» Xalqaro ilmiy-nazariy anjuman materiallari to'plami 2023/6

10. Диагностика и коррекционная работа с детьми старшего дошкольного возраста по физическому воспитанию. (выступление из опыта работы) <https://www.uchmet.ru/library/material/147638/94370/>